

KOMMENTARER.

Allmänt.

Efter många överväganden har jag funnit det vara lämpligast att presentera dagboksanteckningarna årsvis i sammandrag. Viss möda har nedlagts att söka identifiera de återopade gestalterna så fylligt som sammanhanget kräver. Naturligtvis kommer en dylik redovisning att te sig ganska torr för läsaren - men förhoppningsvis matnyttig för den genealogiskt intresserade. Övriga uppgifter och tolkningar skall jag dock - efter bästa förnöga - söka sätta någon färg på. I bland kanske "färgen" inte blir särledes njutbar exempelvis när jag med mina begränsade kunskaper i latin försöker tolka Elfströms alla noteringar på detta ädla språk. Läsarens overseende påräknas!

1703 års anteckningar.

Elfström startar sina anteckningar med en upplysning om hur året 1703 är numrerat enligt olika tidsberäkningar. Vidare repeterar han diverse vanliga bibliska data, som för oss i dag är ganska obekanta. Att ha insikt i dessa förhållanden och att äga kunskap i de astronomiska förloppen var vid denna tid ett "måste" i akademiska kretsar. Elfström visar i sina anteckningar många prov på dylik färdighet.

Den 5 februari fick han sitt avgångsbetyg från gymnasiet i Göteborg och betalte för samma 6 caroliner till dåvarande rektorn magister Sven Gadelius. Magister Elias Johan Bask var företrädaren i rektorsämbetet (1701-1702) liksom magister Johannes D. Wallerius var efterträdaren. Elfström nämner dessa ofta i det följande. Enligt almanackan för år 1729 motsvarade 1 carolin - 25 öre. På 1 \mathcal{D}^t gick 32 öre. Med en enkel räkneoperation får vi alltså att 6 caroliner utgjorde 4 \mathcal{D}^t 22 öre.

Den Ahlman, som Elfström sålt "saker" till är säkert Lars S. Ahlman född i Göteborg 1686 och sammanstrålat med i Gymnasiet i Göteborg. Han har tydligen läst också privat och studerar i två år i Greifswald (1707 -) och därefter i Rostock. Finns 1711 i Lund, där han också är anställd som kollega 1715. Prästvigd 1717. Mag. i Lund 1719 och kyrkoherde i Okome 1728. Död 1746.

Vi märker att Elfström angivet sina initialer till P resp. L. Här är P. = Peder efter sin morfar och L. = Lars efter sin farfar. Det skall vi belägga längre fram.

Elfström har sammanställt några värdefulla data, med bl.a. uppgiften om föräldrarnas dödsdagar (. . . . denata Mater resp. denatus Pater) Han var alltså inte mer än ett år när han miste sin far, vilket givetvis kom att påverka hans möjligheter till längre och mera avancerade akademiska studier. Tyvärr har han icke angivet sina föräldrars fullständiga namn, vilket självfallet försvårat härledningen av hans släktförhållanden. Men turligt nog har det funnits andra vägar at gå.

Den Monsⁿ Petter Cedercrona som omnämnes är en skolkamrat till Elfström men också tillika elev, som vi senare skall finna. Vederbörande fortsatte sina studier i Uppsala, 1702, och blev sedermera militär. (se bil.) Monsⁿ Sparrsköld var också han skolkamrat med Elfström i Göteborgs gymnasium och som fortsatte studierna i Uppsala, 1701, varefter han i slutet av samma år antogs vid lagmansrätten i Bohuslän 1704. Han var son till häradshövdingen på Inland i Bohuslän Erik Sparman och blev föräldralös tidigt, 1698. Mycket tyder på att han blivit omhändertagen i den Cedercronska familjen. Se vidare om släkten i bil. Umgänget mellan dessa skolkamrater har tydligen varit ganska intimt och säljer vår gode Elfström sin sadel och pistol till sin vän Sparrsköld. Det är säkerligen fråga om arvsaker efter fadern och antyder något om faderns sociala ställning. Var fadern militär eller manne juridisk ämbetsman? Härom skall vi spekulera längre fram.

Vi skall i fortsättningen stöta på många av Elfströms skolkamrater och kan det därför vara praktiskt att här redovisa dessa i några matrikelutdrag avseende gymnasiet i Göteborg resp. Lunds universitet. Det underlättar måhända läsarens orientering. Som framgår finner vi inte Peter Elfström -med detta namn- i gymnasieförteckningen, men får sin omedelbara förklaring i universitetshandlingarna, där vi i en blygsam not finner att Peter Elfström inskrevs med det märkliga namnet Petrus Micrydorus! Vilken betydelse var manne här inlagd? En gissning skulle vara att han varit född utanför Kungälv (p.g.a. krigsoroligheterna 1676 -1679) i någon gård Lilla Röd. Namnet fanns verkligen i närheten och var vid denna tid till yttermera visso militieboställe. En uppslagsända möjligen, som vi skall spinnna ytterligare på i fortsättningen.

Som framgått av Elfströms kortfattade sammanställning har Elfström varit anställd som informator hos häradshövdingen Johan Cedercrona i sex år, 1697 -1703. Cedercrona var sedan 1680 häradshövding i Askims, Torps, och Flundre härader samt svenska och norska Hisingen. Från 1676 till 1680 var han anställd som guvernementssekreterare med stationering i Kangelöf. Det är frestande att spekulera i att Elfströms far haft mycket med guvernementssekreteraren att göra, vilket bidragit till att Peter Elfström så omgående fick denna åtråvärda informatortjänst, strax efter faderns hastiga bortgång. Det förtroliga umgänget mellan Elfström, Peter Cedercrona

och Daniel Sparrsköld styrker härvidlag vårt antagande. Johan Cedercrona var i sitt andra äktenskap förenad med en dotter till lagman Hans Frandtzen, Ingeborg Wandalin, vilket ger oss vissa tips i den fortsatta analysen. I övrigt hänvisas för ögonblicket till bil. Vi återkommer längre fram i upprepade sammanhang.

Peter Elfström har tidigt uppträtt i predikstolen. Redan 1698 predikade han i Ytterby kyrka och år 1703 den 5 april skötte han predikan för Herr Anders i Kongelfs kyrka. Denne Anders var dåvarande comministern i Kongelf Herr Anders Tranchell d.ä. en bekantskap som får sin naturliga förklaring i Elfströms omfattande relationer till Kongelfssocieteten, som vi framöver skall bekanta oss med.

Den Colding som Elfström korresponderar med är skolkamraten Johannes Colding, en son till kyrkoherden i Ödsmål Nils Jenssen Colding. I sammanhanget förekommer en Stabaeus. Här har vi att välja på tre med detta namn. Erik, Nicolaus och Andreas Stabaeus samtliga skolkamrater med Elfström hela vägen från trivialskolan i Kongelf, Göteborgsgymnasiet till Lunds Academi. Erik S. blev regementspastor i Göteborg och torde inte haft så mycken kontakt med Elfström efter skoltiden. Nicolaus däremot har umgåtts flitigt med Elfström och blev präst i Uddevalla. Denne var ingift i Kongelfssläkten Ström, närmare bestämt med Elsa Gabrielsdotter Benzonia-Ström, vars mor var Dorothea Pedersdotter Ström (en syster till kh Nils Pederssen Ström och kh Söffren Pederssen Ström) Till detta släktsamband skall vi framöver flitigt engagera oss, varigenom vi kunnat belägga att vår Elfström är nära befrämdad med denne Nicolaus Stabaeus. Samma gäller för Andreas Stabaeus, som blev kh. i Ljungby. Han vart ingift i Kongelfssläkten Holst och därmed i släktförhållande till Elfström. Vi har en viss anledning att här dröja kvar något vid dessa Stabaeusar. De härstamma från frälsegården Staby i Torsby socken och fanns vid aktuell tid flera Kongelfborgare som lystade till detta ortsnamn ex. Erik i Staby, Amund i Staby, Amund Eriksson i Staby etc, med ingiften i kända Kongelfssläkter. Gården Staby utgjorde en av den mångfald frälsegårdar som fanns i Torsby och Harestad och som ursprungligen ägts av den enormt utbredda Marstranssläkten Brun. Genom ingiften kom gårdarna att utskiftas till bl.a. prosten Holger Ovessons arvingar, till lagman Hans Frandtssons släkt, Cedercrona etc.etc. I denna samling kom att ingå släkterna Tegner, Arctander, Nöring, Giedda, Kall, vilka alla dyker upp i Elfströms dagböcker. T.o.m. blir det så att nära frändskap kan påvisas mellan Elfströms släkt och denna åberopade släktgrupp. Elfström mor hade nämligen en morbror, Lars Jenssen - Dahl, som var gift med Nils Holgersson - Arctanders dotter. Nils Arctander var kyrkoherde i Morlanda och fick till efterträdare sin måg omnämnde Lars Jenssen - Dahl och som genom sin hustru ärvde gårdarna Toreby i Harestad och Glose jämte Tronnum i Torsby bl.a. År 1679 flydde kh Lars Dahl till Norge och medföljde Gyldenlöwtrupperna tillsammans med sin familj. Dessförinnan söl-

-de kyrkoherde Dahl omnämnda frälsegårdar till sin sväger kyrkoherde Claudius Torgiersson - Brun i Skredsvik, som var gift med Maria Arctander. Denna släktförbindelse får vidlyftiga konsekvenser för fortsättningen i det att kh Claus Bruns son gifter sig med en Anna Maria Trogelia och såsom änka gifter om sig med kyrkoherden I Tanum Johan Oedman. På något krångliga vägar blir alltså Elfström befryndad med sin prästerliga förman. (senare skall vi visa att han får närmare släktskap.) När vi ändock är i gång må kanske redan här påpekas att Elfström också är i frändskap med kyrkoherden i Krokstad Jochim Plate, vars hustru var änkan efter kh Claus Brun d.v.s. Kh Dahls svägerska. Härigenom utvidgas släktsambanden ytterligare med en Wingårdsförbindelse. Så kan vi hålla på en bra stund, men får för tillfället vara nog. Men vi skall återkomma och avslutar här med att notera att kyrkoherde Lars Jenssen - Dahl hamnade som välbeställd prost i Fredrikstad. I anslutning till ovannämnda rön (till stora delar helt nya och opublicerade upplysningar) må vi diskret påpeka att Lilla Röd i Torsby var den frälsegård, där vi förmodade att Peter Elfström var född och tog sig namnet Mikrijdorus efter. Kanske är det icke alldeles oberättigat att tills vidare spekulera i att Elfströms far varit någon slags frälsefogde. Vi avvaktar.

Läsaren får vänja sig vid att simma i ett vimmel av namn och släktmönster i den fortsatta redogörelsen men hoppas på att läsaren kommer i land. Själv har jag överraskats av många opåräknade kallsupar. Det är ingen hejd på alla upplevelser som Elfström föranlett genom sina dagboksanteckningar. Alltså simmar vi vidare!

Vi hoppar här över den spännande seglatsen till Skåne och hänvisar till avsnittet om levnadsteckningen över Elfström. Framkommen till Lund tar han sin studentexamen och skriver in sig i Nation, där hans skolkamrat från gymnasiet Monsⁿ Eric Giers är curator. Observera det respektfulla och högaktningfulla tilltalet med Monsⁿ till sina mera i akademiska studier mer förfarna kamrater. Eftersom Elfström hade pengar på fickan från sin informatortjänst i Kongelf blev han ett lätt byte för viggare. Han lånar ut caroliner till monsieurerna Nöring, Lomberg och Tegner. Här är Jacob Paulsson Nöring son till kh. i Morlanda Paul Jacobi Nöring. Vart denne tog vägen har jag icke lyckats spåra upp. Lomberg är den blivande kh. i Nässinge Peter Lomberg. Tegner är en son till kh. i Bro Ove Henriksson Tegner och Ingeborg Giädda. Det kan vara endera av bröderna Henrik, Holger eller Knut, samtliga skolkamrater med Elfström från tidiga år.

Elfströms korrespondans med Kattr., Trina Holst, Mod och Jac. Gust. tarvar en första förklaring. Vi måste här föregripa släktutredningen en smula. Kattr. är med största sannolikhet Elfströms mor Katzarina Fagerdahl. Enda gång i så fall som Peter Elfström nämner sin mor vid namn. Trina Holst är Jens Hansson - Holsts

hustru född Trina Hansdotter - Ström (se släktutredingen i bil.) Hon dog 1720 och var då nära 80 år. Det kan ev. också vara fråga om dottern Trina Holst, som vid denna tidpunkt var gift med kh. i Kongelf Jacob Ratterij d.y. Men eftersom Elfström senare alltid nämner henne som Trina Ratterij synes det troligt att det inte är henne som avses. Ovannämnda Trina Hansdotter Ström- Holst hade en syster som varit gift med kh. Peder Eriksson i Säve. Denne kh. hade tidigare (före 1664) varit gift med en Johanna Jensdotter (en dotter till kh i Karreby Jens Lauritzen Dahl) i vilket gifte Peter Elfströms moder Katarina Fagerdahl föddes. Trina Holst var alltså Katarina Fagerdahls styvmors syster (eller om man så vill moster) Mycket tyder på från andra källor (Kongelfs raadstugubok bl.a. från aktuell tid) att Peter Elfströms mor bott hos den gamla Trina Holst, som miste sin make Jens Holst redan 1684. Vid denna tidpunkt, 1703, var alla hennes barn gifta och utspridda här och var. och må det anses troligt att Peter Elfströms mor skött om sin "~~moster~~" - änka som hon tidigt var och nu hade sina barn utflugna.

Jacob Gust. är klockaren i Kongelf Jacob Gustafsson gift med Peter Elfströms faster Börta Larsdotter. Detta släktförhållande skall vi närmare utveckla i avsnittet - Peter Elfströms härkomst och släktrationer i svunnen tid. Vem Mod är går ej att knäcka på rak arm. Men eftersom Elfström ej här nämner något om sin syster, som han senare så flitigt åberopar i sin korrespondans vill jag gissa på att denne Mod är systemens första make. Denne mod hette Peter Mod och var officer på Bohus fästning. En pastor Peter Mod skall vi längre fram stöta på som Elfströms yngre skolkamrat på gymnasiet och längre fram som gift med borgmästare Hans Holsts änka (någon gång efter 1710) Änkan hette som ogift Margareta Björnsdotter. Här om mera i släktbilagorna.

Peter Elfström korresponderar vidare med en Ström.en MonsⁿG..., Hⁿ And. Tranchell och Hⁿ Claes Den Ström, som det här kan vara fråga om är Söffren Pedersson Ström kyrkoherden i Karreby och Rommelanda, som varit en av Elfströms varmaste äldre vänner och därtill kunskapsgivare av mått. Denna förbindelse har varit av största betydelse för Peter Elfströms utveckling och härtill även för oss Elfströmsentusiaster ovärderlig genom Söffren Ströms efterlämnade anteckningar och hans efterkommandes bearbetning härav. Jag har funnit så många överraskande och övertygande upplysningar härifrån att jag beslöt mig för att i ett särskilt avsnitt söka komparera Elfströms dagböcker med dessa nästan samtida noteringar. Ett lyckokast som jag inte ångrar och är glad åt att få publicera i detta sammanhang (Dessa Strömska anteckningar och brev finnes i den Hvitfeldtska samlingen och förvarade på GUB. Tidigare ej publicerade mer än i mindre utdrag)

Monsr G... är givetvis klockaren Jacob Gustavsson. Denne blev redan 1684 förordnad till klockare med undervisningsskyldighet att lära pojkar och flickor i Kongelf att läsa och skriva. Det är ställt utan allt tvivel att vår Peter Elfström haft förberedande undervisning hos sin farbror. I Trivialskolan i Kongelf har han haft H^r Claes d.v.s. Claes Anckarström till rektor och med vilken han var befryndad. Mer härom i samband med släkttavlorna i bil. And. Tranchell har vi redan bekantat oss med.

I Lund fortsätter Elfström att låna ut sina sparade slantar men passar också på att övertaga persedlar av sina hemvändande kamrater. Här uppträder för första gången systemen i ett brev daterat 12 juni. Hennes förnamn får vi längre fram veta och är Karin. Han skriver brev till häradshövdingen Cedercrona och hans son Hampus och dottern Sophia. Modern får regelmässigt brev. Han har även skrivit till en Margareta. Denna måste vara hans moster Margareta Fagerdahl, som vi senare ytterligare bli bekant med.

Vi får en bekräftelse på att det är Söffren Pedersson Ström han korresponderar med i brev av den 29 juli. Samtidigt återoppar han en Hindr. Didrich. Om denne vet vi bara att han var fältskär vid Bohus fästning. Kan det manne vara en bekant till modern? (funderar hon manne på att gifta om sig?).

Elfström får brev från P.H. Ström. Denne är som vi vet skolkamrat och studiekamrat och har tydligen rest hem över sommarferierna. Peter Hansson Ström uppträder sedermera som fältpräst och slutar som kyrkoherde i Träslöf, 1717 och död 1740. Han var son till komministern i Tanum Hans Pedersson - Ström, som fanns där till sin död 1692/93. Dennes hustru, som hette Sophia Månsdotter Wälluf förekommer i Tanum ännu 1731. Peder Hansson Ström har varit en av Elfströms bästa vänner och korresponderar flitigt med honom och är fortlöpande i kontakt med dennes moder Sophia. Mycket tyder på att modern en lång tid bott på prästebolet Lilla Ulvskede efter sedan maken dog. I annat sammanhang skall vi senare redogöra för denna grenen av Ström.

Peter Elfström stannar inte så länge i Lund utan avbryter sina studier, sedan han bekommit veniam consoniandi av självaste biskopen Mathias Steuchio, senare ärkebiskop. Veniam consoniandi = tillstånd att predika. Efter att ha skaffat sig statussymbolen - en käpp med silverkrycka eller topp - reser han till inspectoren i Wällatorp, H^r Sägerdahl för att mottaga kondition d.v.s. bli informator för dennes son Julius Wilhelm. Här besöker han herrgården Ljungby och träffar en Niclas Brinck och en H^r Müller. Brinck har tydligen varit Elfströms företrädare som informator och var skåning. H^r Müller var från Kristianstad och blev kyrkoherde i V. Ljungby 1693 och dog 1723.

Peter Elfströms förehavande i Lund resp. ~~uti~~ informatorstjänsten väntar vi med ett tag.